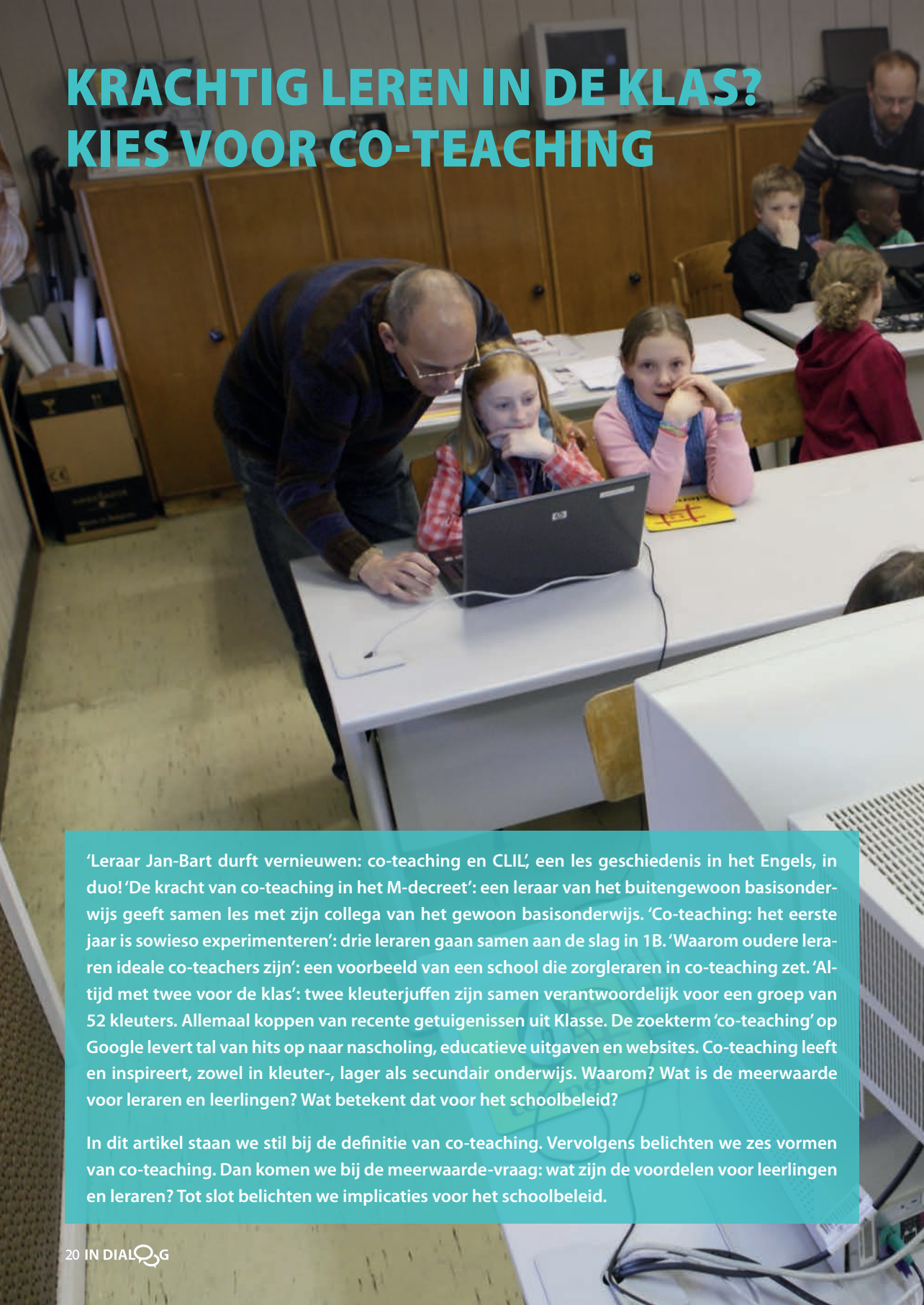

KRACHTIG LEREN IN DE KLAS? KIES VOOR CO-TEACHING

A photograph of a classroom scene. A male teacher with glasses, wearing a dark blue sweater, is leaning over a white desk. He is looking at a laptop screen. A young girl with red hair, wearing a red and white plaid shirt, is sitting at the desk and looking at the laptop. Another girl with brown hair, wearing a pink sweater and a blue scarf, is sitting next to her, looking towards the camera with a curious expression. In the background, other students are seated at desks, and a teacher is standing near them. The classroom has wooden cabinets and a computer monitor on a desk in the foreground.

'Leraar Jan-Bart durft vernieuwen: co-teaching en CLIL', een les geschiedenis in het Engels, in duo! 'De kracht van co-teaching in het M-decreet': een leraar van het buitengewoon basisonderwijs geeft samen les met zijn collega van het gewoon basisonderwijs. 'Co-teaching: het eerste jaar is sowieso experimenteren': drie leraren gaan samen aan de slag in 1B. 'Waarom oudere leraren ideale co-teachers zijn': een voorbeeld van een school die zorgleraren in co-teaching zet. 'Altijd met twee voor de klas': twee kleuterjuffen zijn samen verantwoordelijk voor een groep van 52 kleuters. Allemaal koppen van recente getuigenissen uit Klasse. De zoekterm 'co-teaching' op Google levert tal van hits op naar nascholing, educatieve uitgaven en websites. Co-teaching leeft en inspireert, zowel in kleuter-, lager als secundair onderwijs. Waarom? Wat is de meerwaarde voor leraren en leerlingen? Wat betekent dat voor het schoolbeleid?

In dit artikel staan we stil bij de definitie van co-teaching. Vervolgens belichten we zes vormen van co-teaching. Dan komen we bij de meerwaarde-vraag: wat zijn de voordelen voor leerlingen en leraren? Tot slot belichten we implicaties voor het schoolbeleid.

Co-teaching, team-teaching: wat is dat?

De termen 'co-teaching' en 'team-teaching' worden door elkaar gebruikt. Het woord 'co-teaching' wordt dikwijls in de context van inclusief onderwijs gebruikt waarbij een leraar van het gewoon onderwijs samen met een leraar of ondersteuner uit het buitengewoon onderwijs lesgeeft. 'Team-teaching' wordt meestal in de context van één onderwijsvorm gebruikt: twee of meer leraren van het gewoon onderwijs geven samen les aan een klasgroep of twee of meer personeelsleden van het buitengewoon onderwijs (leraren en/of paramedici) staan samen voor een klasgroep.

In de pre-waarborgprojecten² hanteerde Katholiek Onderwijs Vlaanderen deze definitie van co-teaching voor de pilootprojecten 'Samen Sterker op de Klavloer': *'Co-teaching gebruiken we in dit pilootproject in de context van inclusief onderwijs waarbij een leraar gewoon basisonderwijs en een personeelslid uit het buitengewoon basisonderwijs (= co-team) samen als gelijkwaardige partners voor de klas van het gewoon basisonderwijs staan. Ze dragen samen de verantwoordelijkheid om een krachtige leeromgeving te creëren voor alle leerlingen door de lessen of activiteiten samen voor te bereiden - rekening houdend met de aanwezige specifieke onderwijsbehoeften-, ze samen uit te voeren en samen te evalueren en bij te sturen.'* In de definitie ligt de nadruk op gelijkwaardigheid en gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Bakker en Struyf (2016, p.9) leggen eveneens de nadruk op gelijkwaardigheid: *'Co-teaching betekent dat twee of meer leraren in één klaslokaal als gelijkwaardige partners samenwerken om zoveel mogelijk leerlingen de doelstellingen van een les of een lessenspakket te laten halen.'*

Wij zien veel mogelijkheden in deze definitie van Fluijt, Bakker en Struyf (2016, p.18): *'Meerdere onderwijsprofessionals werken op gestructureerde wijze samen, gedurende een langere periode, op basis van een gedeelde visie, en nemen daarbij gezamenlijk de verantwoordelijkheid voor goed onderwijs en de ontwikkeling van alle leerlingen in de groep.'*

De kern van die definitie blijft 'gezamenlijke verantwoordelijkheid', maar de andere bouwstenen laten ruimte voor een flexibele invulling, zelfs in die mate dat je co- of team-teaching bijna als een continuüm kunt invullen: van alles samen tot (kleinere) delen samen, van altijd tot kortere periodes, van twee tot drie of vier, enz. We gaan daar even op in.

De mix is de max

- **Verschillende onderwijsprofessionals:** allerlei combinaties zijn mogelijk. Leraren gewoon onderwijs geven samen les aan een klasgroep, of een leraar met een zorgcoördinator, een leraar gewoon onderwijs met een leraar van buitengewoon onderwijs, een leraar met een logopedist, een leraar met een orthopedagoog, een leraar met een ondersteuner, enz. Vele combinaties zijn mogelijk, duo's, trio's of zelfs met vier.
- **Op gestructureerde wijze:** hier wijzen we op de vier co's van co-teaching, co-plannen, co-uitvoeren en co-evalueren. Samen voorbereiden wat je gaat doen en hoe je het gaat aanpakken, is meer dan de helft van het werk. Geen goede co-teaching zonder gezamenlijke voorbereiding. Dat vergt tijd en ruimte. Maar ook napraten over de les die je samen gegeven hebt, is belangrijk. Aan elkaar vragen: 'Hoe heb jij dit ervaren? Zie jij dat ook zo? Hoe zouden we leerling x het best begeleiden? ...' Het schoolbeleid heeft als taak dat te faciliteren en op te volgen.
- **Gedurende een langere periode:** dit is noodzakelijk in functie van het opbouwen van een goede werkrelatie tussen de co-teachers en een goede vertrouwensrelatie met de leerlingen.
- **Gedeelde visie:** je ontwikkelt samen gedeelde waarden en normen over wat 'goed onderwijs' is en 'goed samenwerken' inhoudt. Je stemt af over leerinhouden, werkvormen, klasmanagement en gedragsaanpak.
- **Gezamenlijk verantwoordelijk:** kiezen voor co-teaching is kiezen voor gedeelde verantwoordelijkheid. Gelijkwaardige partners nemen samen verantwoordelijkheid voor hun

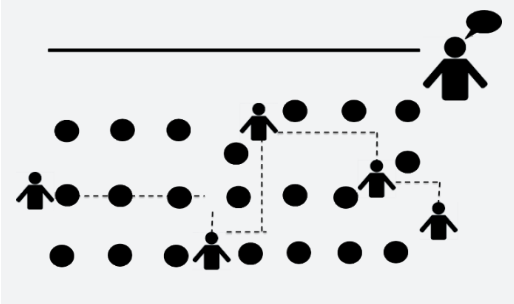
doen en handelen. Ze kunnen motiveren en oordelen over 'de juiste manier van handelen' in de klaspraktijk. Dat betekent dat zij durven reflecteren en in staat zijn om aan elkaar feedback te geven. Dat vergt overleg en een open communicatiecultuur.

- **Alle leerlingen:** co-teaching komt alle leerlingen ten goede. De zes modellen van co-teaching benutten bovendien de verschillen tussen de leerlingen, op welke grond dan ook, en zo wordt diversiteit een kracht, een meerwaarde in de klas.

Zes modellen van co-teaching: de mix is de max

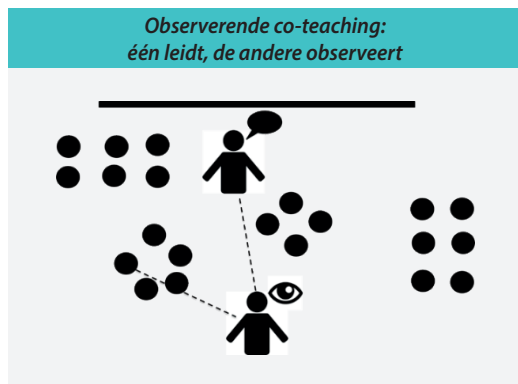
Hoe doe je dat, samen lesgeven? Deze zes modellen vormen de basis voor een effectieve klaspraktijk. Het zijn basismodellen; vele variaties zijn mogelijk. Variëren tussen de modellen is een must. Doe je dat niet, dan haal je niet het maximale uit het inzetten van meer onderwijsprofessionals voor een klasgroep. De mix is de max, ook vanuit het oogpunt van het werken met heterogene, 'gemixte' groepen waarbij je 'de mix', de diversiteit tussen leerlingen, maximaal gaat benutten.

Assisterende co-teaching: één leidt, de andere begeleidt

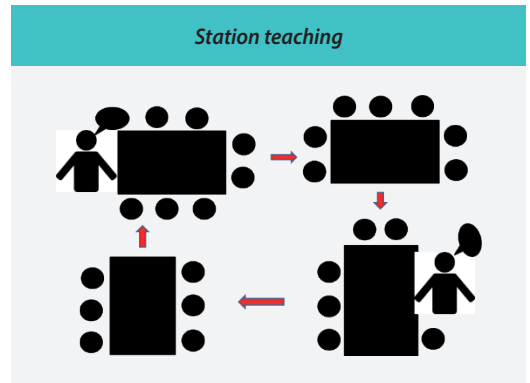
Eén co-teacher leidt, de andere ondersteunt. Die vorm van co-teaching is geschikt wanneer de les zich best leent tot instructie door één persoon. Bijvoorbeeld: een leraar legt uit hoe je een cijferoefening maakt. De andere loopt in de klas rond, kijkt of iedereen mee is en assisteert leerlingen individueel. Assisterende co-teaching heeft als voordeel dat leerlingen meteen kunnen geholpen worden zonder de les te storen of te onderbreken. Ook bij storend gedrag kunnen ze op een directe manier bijsturen. Leuk voordeel voor de co-teachers is dat ze kunnen kiezen wie leidt en wie ondersteunt. Assisterende co-teaching wordt dikwijls ingezet ►

als ze met co-teaching starten. Het is echter een valkuil om in dit model van co-teaching te blijven hangen. Uit onderzoek blijkt immers dat dit de meest gekozen, maar de minst efficiënte vorm van co-teaching is, zeker als steeds dezelfde persoon in de leidende rol staat en dezelfde persoon in de ondersteunende rol (Friend M., 2014). In zulke situatie stellen ze zich terecht vragen bij de gelijkwaardigheid van beiden en moeten ze zich vanuit beleidsniveau durven afvragen of de inzet van twee professionelen wel echt nodig is voor die klasgroep. Na een 'start-to-co-teach'-periode wordt die vorm dus best maar af en toe ingezet.

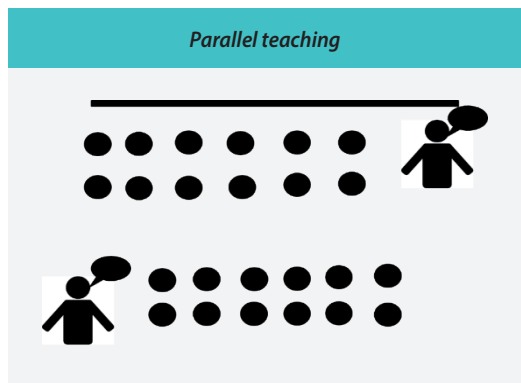
Deze vorm van co-teaching wordt ingezet om doelgericht informatie te verkrijgen. Data kunnen voor verschillende doeleinden verzameld worden: om gedrag of leerprogressie van bepaalde leerlingen beter te begrijpen, om instructies aan te passen bij bepaalde lessen of klasactiviteiten, om de lerarenstijl te observeren, om na te gaan hoe ze beter met storend gedrag kunnen omgaan, enz. De co-teachers spreken op voorhand af wat het observatiedoel is, wie observeert en wat ze er achteraf mee gaan doen. Die informatie kan dienen als basis voor het uitbouwen van drie veel gebruikte vormen van co-teaching: station teaching, parallel teaching en alternatieve teaching (zie verder). De meeste scholen hebben ervaring met observatie van leerlingen. Dikwijls neemt de zorgcoördinator of leerlingenbegeleider de rol van observator op. Het wordt een volwaardige vorm van co-teaching wanneer beide co-teachers in een gelijkwaardige relatie de leidende en observerende rol afwisselend opnemen. De observerende vorm van co-teaching wordt alleen doelgericht ingezet en kan, af-

hankelijk van de doeleinden, frequenter voor korte periodes (bijv. 20 minuten) toegepast worden.

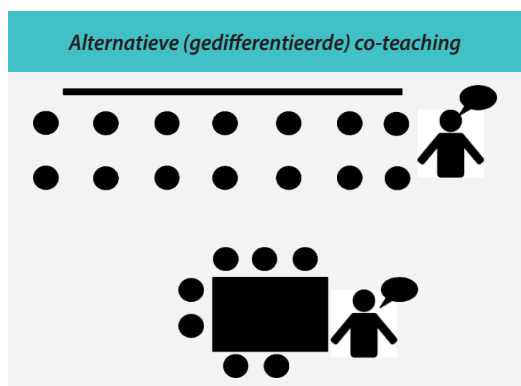

De klasgroep wordt in een viertal leer- of werkstations verdeeld. Twee groepjes worden door een leraar begeleid, de andere groepjes werken zelfstandig. In deze stations werken leerlingen aan verschillende, aan elkaar gerelateerde opdrachten. De leerlingen roteren op een gegeven tijdstip tussen de leerstations zodat elke leraar uiteindelijk met elke leerling in een kleine groep heeft gewerkt. De groepjes zijn heterogeen en worden vooraf door de leraren samengesteld. Ze moeten immers ook zelfstandig kunnen werken en elkaar kunnen helpen. Soms kunnen ze ook kiezen voor homogeneren groepen volgens niveau. Een voordeel van station teaching is een kleinere leraar-leerling-verhouding. Co-teachers getuigen dat ze de leerlingen veel sneller leren kennen dan wanneer ze in grote groep lesgeven. Er is veel kans tot interactie tussen en met de leerlingen. Door in kleine groepen te werken, wordt de spreekdrempel verlaagd. Die werkvorm levert doorgaans veel enthousiasme op, zowel bij leerlingen als bij leraren. Er wordt veel gedaan op zo'n les. Valkuilen zijn lawaai en chaos. Ze moeten immers leren om zo te werken en door te schuiven. Voor de leerstations die niet begeleid worden door een co-teacher kunnen extra taken voorzien worden zodat ze verder aan de slag kunnen blijven wanneer het werktempo verschilt. De werktijd visualiseren via een time-timer kan een handig hulpmiddel zijn, ook om aan te geven wanneer de leerlingen naar het volgende werkstation moeten doorschuiven. Die vorm van co-teaching wordt het best dikwijls ingezet

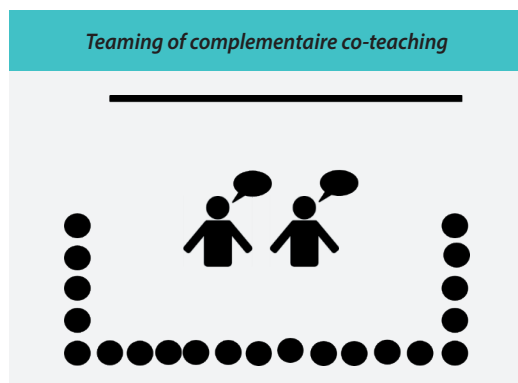
vanwege de vele interactiemogelijkheden en de kleinere leraar-leerling-verhouding.

Bij parallel teaching geven de co-teachers elk aan de helft van de klas dezelfde les of activiteit. Daarbij kunnen ze bewust inzetten op een verschillende didactiek, lerarenstijl of moeilijkheidsgraad. Voordeel is dat de leraar-leerling-ratio gehalveerd wordt. We zien gelijkaardige voordelen en valkuilen als bij station teaching: een grotere betrokkenheid bij leerlingen, een lagere spreekdrempel, meer inbreng van de leerlingen, meer leerkansen. De leraar kan sneller zien wie (niet) kan volgen. Wanneer de twee groepen in hetzelfde lokaal les krijgen, is het een kunst de geluidsmeter onder controle te houden en erop toe te zien dat de leerlingen niet te fel afgeleid worden. Een aandachtspunt bij parallel teaching is ook de groepsamenstelling. Die gebeurt door de leraren, afhankelijk van de vooropgestelde doelen en de gehanteerde didactiek. De samenstelling van de groepen wisselt dus, mag niet altijd dezelfde zijn. Ook die vorm van co-teaching wordt best frequent ingezet.

De klasgroep wordt verdeeld in een grotere en een kleinere groep die specifieke begeleiding nodig heeft met een specifiek doel. Deze vorm van co-teaching vloeit dikwijls voort uit het model van observerende co-teaching. Dikwijls wordt dit ingezet voor remediëring, maar ook hier geldt de regel niet altijd dezelfde leerlingen in een kleine groep apart te nemen om stigmatisering tegen te gaan. Ze kunnen met een kleine groep leerlingen ook aan andere doelen werken, bijvoorbeeld pre-teaching, verlengde instructie, verdieping of verrijking van de leerstof of sociale vaardigheden. Een voordeel van die alternatieve, gedifferentieerde co-teaching is dat ze veel op het niveau en volgens het tempo van de leerlingen kunnen werken. Het is aangeraden om dit model van co-teaching geregeld toe te passen met wisselende groepsamenstelling en een wisselend rolmodel van de co-teachers.

De twee co-teachers geven samen de les of begeleiden samen de activiteit en zijn in gelijke mate betrokken bij de instructie. In een Amerikaans artikel³ wordt daarnaar gerefereerd als 'one brain in two bodies' ('één brein in twee lichamen'). Vaak zetten ze die vorm van co-teaching in om de interactie tussen de leraren op een positieve manier te tonen: ze staan model, ze doen aan de leerlingen voor hoe ze kunnen samenwerken. Dat kan via een toneeltje of rollenspel, maar het kan ook door vanuit verschillende expertises verdiepend te werken. Voorbeelden: de ene brengt theorie aan, de andere voorbeelden. Ze checken bij elkaar op een positieve manier of ze iets vergeten en vullen aan waar nodig. Ze zetten in op verschillende actieve, maar gelijkwaardige rollen. Leraren nemen

die vorm van co-teaching (spontaan) op wanneer ze zich daar goed bij voelen en vlot samen lessen of activiteiten kunnen begeleiden. Toch is het best die vorm niet al te vaak in te zetten omdat leerlingen op die manier in grote groep les krijgen en ze kansen missen om in kleine groepen te leren of instructie op maat te krijgen.

Krachtig leren door co-teaching: wat is de meerwaarde voor leerlingen?

Leren is een sociale activiteit. Leerlingen leren beter in interactie met anderen: van medeleerlingen, maar ook van de 'gemodelleerde samenwerking' tussen co-teachers. Problemen worden in de klas aangepakt. De kleinere leraar-leerling-verhouding bij station teaching, parallel teaching en alternatieve co-teaching komt alle leerlingen ten goede. Leerlingen ervaren een kortere wachttijd voor feedback of hulp. Ze kunnen meer aan bod komen bij bijvoorbeeld lezen, beantwoorden van vragen, bedenken van voorbeelden. Leerlingen die angst hebben om in een grote groep te spreken, tonen dikwijls een lagere spreekdrempel. Over het algemeen worden er meer 'doe-lessen' gepland, is er een hogere betrokkenheid en meer sociaal leren. De diversiteit van de leerlingen wordt bewust ingezet en benut: zo zijn de verschillen tussen leerlingen van meet af aan een meerwaarde.

Is dit ook wetenschappelijk aangetoond? Fluijt e.a. (2016) verwijzen naar verschillende studies. In een ervan stellen de onderzoekers een gemiddelde groei vast op zowel leergebied als sociale ontwikkeling van leerlingen. Een andere studie toont aan dat co-teaching effectief is wanneer aan deze voorwaarden voldaan is:

- meer aandacht en feedback van de leraar en meer interacties
- gedifferentieerde instructie
- gevarieerde instructievormen
- wisselende groeperingsvormen
- grotere focus op het aanleren van leerstrategieën
- leerlingen leggen aan elkaar leerstof uit
- hogere verwachtingen t.a.v. leerlingen
- leerlingen krijgen meer kansen om door te vragen over concepten en opdrachten

- flexibele organisatievormen die aan specifieke onderwijsbehoeften tegemoetkomen
- ad hoc ondersteuningsgroepen.

Krachtig lesgeven door co-teaching: wat is de meerwaarde voor leraren?

Fluijt, Bakker en Struyf (2016) stellen dat co-teaching internationaal gezien wordt als een goed en efficiënt middel om les te geven op scholen die te maken hebben met toenemende diversiteit. Hoe ervaren leraren co-teaching in de praktijk? $1 + 1 > 2$! De som van $1 + 1$ is meer dan 2 wanneer je elkaars competenties complementair inzet en wanneer je samen de verantwoordelijkheid neemt en draagt voor een klasgroep in een gelijkwaardige relatie. Dat vergt overleg en tijd. Je kunt veel per mail afspreken, maar om te reflecteren met elkaar, om elkaar op een veilige manier feedback te geven en te discussiëren over het klasgebeuren, heb je overlegtijd nodig. Daar is een taak voor het schoolbeleid weggelegd. Met twee voor de klas staan vergt dan ook niet minder werk, integendeel. Goede co-teams getuigen dat ze 'niet meer terug willen'. Ze ervaren de voordelen van gezamenlijke verantwoordelijkheid. Het is sterk dat je op je eigen competenties kunt inzetten, dat je kunt samenwerken met een collega die in andere dingen beter is dan jij. Het is verrijkend met een collega diepgaande gesprekken te voeren over een betere aanpak van leerling x of y in de klas, samen werkvormen te bedenken of een nieuwe methode te doorworstelen. Moeten co-teachers beste vrienden zijn? Neen, maar professioneel kunnen samenwerken is een vereiste. Het is en blijft immers 'mensenwerk'.

Krachtig beleid voeren voor co-teaching: wat zijn implicaties voor het schoolbeleid?

Buckley (1999) windt er geen doekjes rond: team teaching implementeren is niet eenvoudig. Iedereen is erbij betrokken: de administratie, het (ondersteunend) personeel en de leerlingen. Het heeft een directe invloed op uurroosters, klassamenstelling, klasgrootte en financiële middelen.

Indirect is er een invloed op instructiemethodes, moraal en personeelsbeleid, vooral bij aanwervingen. Het doet vragen rijzen bij managementstijl, interpersoonlijke relaties, onderwijsdoelen en methodes. De kettingreactie verandert uiteindelijk de hele schoolomgeving.

1 + 1 > 2 !

Maar de meeste scholen beginnen klein. Ze starten co-teaching in bepaalde klassen of leerjaren. 'Wie wil deze uitdaging aangaan?' kan een goede vertrekvraag zijn. De organisatie hangt af van een aantal factoren. Schoolgrootte, personeelssamenstelling, lestijden- en urenpakket, beschikbare ruimtes en meubilair zijn uiteraard van belang. Scholen dienen daarbij bewust keuzes te maken. Kies je voor co-teams van twee, drie of vier leraren? Hoe groot mag de klasgroep dan zijn? Die keuze heeft implicaties voor de ruimte. Er zijn voorbeelden van scholen die muren uitbreken om tot grotere ruimtes te komen. Soms kiezen ze voor een 'leerplein' waar voldoende ruimte is om in groepjes te werken en er aanpalend een instructieruimte is.

Maar ook de samenstelling van de leerlingenpopulatie en de visie van de school op 'meer inclusie' zijn essentiële factoren in de keuze voor co-teaching. Hoe groot is de diversiteit op school? Op welke vlakken? Over hoeveel leerlingen gaat het en hoe groot is hun ondersteuningsvraag? Kijken we even naar Oostenrijk waar ze in Graz al meer dan 25 jaar ervaring hebben met co-teaching in klassen met leerlingen met specifieke onder-

wijsbehoeften. Voorbeeld in een lagere school: in drie van de acht klassen wordt co-teaching toegepast gedurende de hele week of een deel van de week, afhankelijk van de organisatie- en financiële mogelijkheden. Een ander voorbeeld: de lagere school is verdeeld in een onderbouw, middenbouw en bovenbouw. Per bouw werken co-teachers samen in een vast team. Een voorbeeld in het secundair onderwijs: een klas van 50 leerlingen volgt les op het leerplein met aanpalende instructielokalen, drie co-teachers zijn voor al die leerlingen samen verantwoordelijk. Ook in Vlaanderen vinden we voorbeelden van kleuterscholen die groepen maken van 50 of meer kleuters waar twee of meer kleuterjuffen samen verantwoordelijk voor zijn.

Slotbeschouwing

Co-teaching heeft ongetwijfeld voordelen. De diversiteit bij de leerlingengroep neemt alsmaar toe: meer leerlingen die in een meertalige context opgroeien, meer leerlingen met een migratie-achtergrond, meer leerlingen die met (kans) armoede te maken krijgen, meer leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften en een grotere keuze voor inclusie van al die leerlingen. Co-teaching wordt ervaren als een effectieve strategie om met die toenemende diversiteit om te gaan en om een meer inclusieve leeromgeving te creëren. Steeds meer scholen beginnen co-teaching te verkennen. Ze gaan creatief om met de beschikbare middelen, tijd en ruimtes. Maar bovenal is hun visie op goed onderwijs doorslaggevend om co-teaching op een succesvolle manier in praktijk te brengen.

Annamie Jennes, stafmedewerker dienst lerenden

EINDNOTEN

1. Buckley F.J. (1999) *Team teaching. What, why and how?* Sage Publications, INC.
2. Dian Fluijt, Elke Struyf en Cok Bakker. (2016) *Samen lesgeven. Co-teaching in de praktijk.* Pelckmans Pro.
3. Dian Fluijt. (2014) *Prisma Co-teaching.* Acco Leuven / Den Haag
4. Friend M. (2014) *Co-teaching. Strategies to improve student outcomes.* Dude Publishing
5. School of Education – CSU Chico (California State University Chico), *Six Co-teaching strategies* : https://www.youtube.com/watch?v=vBLncxrpM1k&list=PLCDsTyftAA2D_bul_Rti5phL-Z1DdFsAMc&index=8
6. <http://inteamindeklas.weebly.com/>
7. <https://www.klasse.be/>